

De voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Uw brief van

Ons kenmerk

Contactpersoon

Zoetermeer

VO/BOB/2003/7591

14 maart 2003

Onderwerp

Doorkiesnummer

schriftelijk overleg
tweede fase havo/vwo

Hierbij zend ik u de antwoorden op de vragen van enkele fracties in het kader van het schriftelijk overleg over aanpassingen in de tweede fase havo/vwo per 1 augustus 2003.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,

(Maria J.A. van der Hoeven)

1. Inleiding

Met belangstelling en waardering is kennis genomen van de vragen van de leden van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen in het kader van het schriftelijk overleg over met name aanpassingen in de tweede fase havo/vwo per 1 augustus 2003.

Deze aanpassingen behelzen maatregelen die, vooruitlopend op de meer structurele aanpassingen in de profielstructuur, reeds op korte termijn de keuzevrijheid kunnen verhogen en de belasting van leraren en scholen verminderen. Zowel vanuit de Kamer als vanuit het onderwijsveld is nadrukkelijk gevraagd hiermee niet langer te wachten dan strikt noodzakelijk is. De Kamer heeft inmiddels ook het concept ontvangen van de regeling waarin de maatregelen uit genoemde brief formeel worden vastgesteld. Het betreft die maatregelen die niet ingrijpen in de structuur van de huidige profielen.

Alle fracties geven er blijk van, zich te realiseren dat de voorstellen tot meer structurele aanpassingen, zoals verwoord in de notitie 'Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo en vwo', thans worden besproken in het onderwijsveld en dat daarover in maart zal worden geadviseerd, waarna de Kamer een voorstel voor overleg zal worden voorgelegd. Uiteraard wordt er geheel mee ingestemd, dat een open discussie in de Kamer over de voorstellen, zoals deze na de huidige adviesronde zullen worden geformuleerd, van groot belang is.

De leden van de CDA-fractie veronderstellen dat er scholen zullen zijn (met name de 'voorlopers') die deze maatregelen niet nodig vinden, en vragen of deze door de voorgestelde maatregelen niet zullen worden belemmerd. Het is daarbij belangrijk te beseffen, dat de maatregelen een uitbreiding betekenen van de beslissruimte van de school; de school kan hiervan gebruik maken, maar is daartoe niet verplicht. Scholen die geen behoefte hebben aan de voorgestelde wijzigingen kunnen dus de huidige situatie continueren.

Ook informeren deze leden of er bij het overleg over de maatregelen met het onderwijsveld volledige overeenstemming is bereikt. Deels wordt hierop in het volgende ingegaan waar het gaat over de overlap tussen schoolexamen en centraal examen. Wat betreft de overige voorstellen heeft de vereniging van docenten in moderne talen (o.m. Engels, Frans en Duits) zich akkoord verklaard met het vervallen van de verplichting van handlingsdelen voor de diverse onderdelen. De vereniging van docenten Spaans sprak zich uit voor het handhaven van deze verplichting. De gezamenlijke docentenverenigingen voor de kunstvakken spraken zich principieel uit voor invoering van ckv2,3 als verplicht vak in het profiel C&M, maar wilden in de huidige situatie handhaving van de overgangsmaatregelen, volgens welke de school zelf kan kiezen of ckv 2,3 wordt ingevoerd: als de school dat doet is het verplicht voor alle leerlingen van het profiel C&M. Tussentijdse wijzigingen hierin achtten zij ongewenst. De docenten klassieke talen waren het eens met de voorgestelde vervanging van ckv1 door kcv voor atheneumleerlingen. Wat betreft het kiezen van de cultuurdomeinen waarop kcv betrekking heeft keerde deze vereniging zich tegen het oorspronkelijke voorstel van

OCW/overleggroep dat voorzag in een nog grotere keuzemogelijkheid van de school; de meer beperkte keuzemogelijkheid zoals door deze vereniging voorgestaan is overgenomen in de maatregelen zoals nu voorgesteld. De vereniging sprak zich uit tegen het laten vervallen van de verplichte handelingsdelen.

De standpunten van de verenigingen zijn afgewogen tegen de wens, uitgesproken in het algemeen overleg van 30 januari 2002, om al per 1 augustus 2003 te komen tot 'kleine aanpassingen met grote evidentie', die de scholen een grotere keuzevrijheid zouden geven en de belasting van leraren en scholen zouden verminderen. Er is dus niet gekozen voor grotere aanpassingen; de wenselijkheid hiervan dient te worden overwogen in het kader van 'Ruimte laten en keuzes bieden...'. Anderzijds zijn maatregelen zoals deze zijn af te leiden uit de vakdossiers van de SLO (wensen van leraren en leerlingen) en die wel binnen de genoemde omschrijving passen in de voorstellen voor 2003 opgenomen, tenzij er naar de mening van de Overleggroep Tweede fase steekhoudende tegenargumenten naar voren zijn gebracht. Het vergroten van beleidsruimte bij scholen en leraren heeft daarbij zwaar gewogen, evenals de overweging dat de voorgestelde maatregelen niet leiden tot het opleggen van nieuwe verplichtingen. Over de maatregelen bestaat overeenstemming met de Overleggroep.

De leden van de PvdA-fractie stellen terecht vast dat de voorstellen in 'Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo en vwo' een wetswijziging vereisen en zij vragen om een tijdsplanning en meer in het bijzonder om een verwachting omtrent wanneer de scholen naar verwachting volgens de nieuwe profielen zullen gaan werken.

Uiteraard met het nodige voorbehoud kan worden uitgegaan van een wetsbehandeling die kan zijn afgerond per medio 2004. Invoering op de scholen zou dan formeel denkbaar zijn per 2005. Echter, de voorbereiding in de scholen en de productie van nieuwe leerboeken maken invoering op de scholen eerder reëel en verantwoord per 1 augustus 2006.

De leden van de VVD-fractie informeren naar de ontwikkeling van de vakken ckv2 en ckv3. Deze vakken worden inmiddels op een deel van de scholen verzorgd en er is reeds enkele jaren ervaring opgedaan met de examens in deze vakken (zij het bij ckv2 niet als centraal examen, maar als schoolexamen met centraal aangeleverde toets op cd-rom). Het grootste deel van de scholen heeft de 'vaste combinatie van deelvakken' ckv2 en 3 niet ingevoerd.

Er wordt nu voorgesteld om niet alleen de huidige situatie te continueren, waarin scholen kunnen kiezen om te werken met een overgangsprofiel waarin ckv2 en ckv3 nog niet zijn opgenomen, maar om ook aan scholen die ckv2,3 wel hebben ingevoerd (dan verplicht in het profiel cultuur en maatschappij) alsnog de mogelijkheid te geven om het aan de leerlingen over te laten of zij ckv2,3 al dan niet in hun profiel willen kiezen. Dit is gebeurd op wens van scholen die bemerkten dat de verplichting om ckv2,3 te volgen voor sommige leerlingen een (onnodige) belasting is.

De leden van de fractie van D66 stellen een aantal vragen over de aanpassingen in

de tweede fase zoals voorgesteld in 'Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo en vwo'. Zij vragen naar de motivatie achter de aanpassingen. Het is terecht dat daarop nog eens de aandacht wordt gevestigd. Het gaat om een betere organiseerbaarheid en meer ruimte voor de scholen, meer ruimte voor leraren en meer ruimte en meer keuzemogelijkheden voor leerlingen (zie p. 7/8 van de brochure met de voorstellen). Dat moet uiteindelijk ook leiden tot een betere aansluiting op vervolgopleidingen. Er is gezocht naar een optimaal evenwicht tussen de verschillende aspecten. 'Verlichting' voor de leerlingen is in elk geval een onjuiste samenvatting van het geheel: het gaat eerder om ruimte voor (inhoudelijke en didactische) verdieping. De voorstellen in 'Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo en vwo' zijn erop gericht om, zonder een nieuwe verandering van het onderwijsstelsel in gang te zetten, binnen de profielstructuur zoveel mogelijk ruimte te scheppen voor eigen keuzes en versnippering en overladenheid tegen te gaan.

De uitwerking, zoals gegeven in bovengenoemde voorstellen, voorziet inderdaad in een kleiner aantal vakken per profiel, terwijl de totale studielast gelijk blijft. Er komt dus per saldo gemiddeld meer tijd per vak beschikbaar. Dit wil niet zeggen dat de tijd voor elk afzonderlijk vak toeneemt. Er gaat meer tijd naar die vakken waar de beschikbare tijd de meeste problemen gaf. Tegelijkertijd is er naar gestreefd om de tijd die voor de verschillende vakken beschikbaar is, meer met elkaar in harmonie te brengen. Dat heeft er bij een aantal vakken toe geleid dat de daarvoor beschikbare tijd teruggaat (overigens niet in de mate als soms gesuggereerd). In die gevallen wordt vanzelfsprekend ook zeer kritisch gekeken naar de eisen die voor dat vak kunnen worden gesteld. Zie daarvoor ook p.11 van de brochure.

De geluiden die de leden van de D66-fractie hebben bereikt over een verslechtering in de aansluiting tussen voortgezet en hoger onderwijs stemmen niet overeen met diverse rapportages die hierover het afgelopen jaar in de openbaarheid zijn verschenen. Uit een aantal instellingen zijn onderzoeksgegevens beschikbaar gekomen die een indruk geven van de mate waarin de eerste stroom profiellering is voorbereid op het hoger onderwijs. Daarnaast zijn er gegevens beschikbaar uit het jaarlijkse onderzoek ('Instroommonitor') van het onderzoeksinstituut IOWO onder eerstejaars universiteitsstudenten. In het studiejaar 2001-2002, het eerste jaar waarin een deel van de nieuwe studenten via de nieuwe tweede fase op de universiteit was voorbereid, bleek dat vwo-ers nieuwe stijl de aansluiting vwo-universiteit in vergelijking met vwo-ers oude stijl als beter *beoordelen* op het gebied van studievaardigheden, zoals zelfstandig studietaken aanpakken, kunnen plannen, communicatieve vaardigheden, ict-vaardigheden en basale onderzoeksvaardigheden. Minder tevreden toonden de vwo-ers nieuwe stijl zich op het gebied van de vakinhoudelijke kennis, m.n. binnen de sector techniek. Kennelijk doen zich inhoudelijke problemen voor juist bij de vakken waarvoor het aantal studielasturen nu groot is (wiskunde en natuurkunde in het profiel natuur en techniek). Een oorzaak kan zijn, dat het onderwijs in het eerste studiejaar bij de bètastudies nog onvoldoende is aangepast aan de nieuwe programma's in het vwo. Studenten hebben bij voorbeeld bij het departement geklaagd, dat in het

universitaire onderwijs in het vak wiskunde er geen rekening mee wordt gehouden dat de leerlingen hebben leren werken met de graphic calculator: dat leidt tot inhoudelijke problemen.

Over de *feitelijke* prestatie van vwo-ers nieuwe stijl op de universiteit zijn enkele deelonderzoeken beschikbaar. Aan de Universiteit van Amsterdam zijn de modulecijfers uit de propedeuse van de studenten biologie en biomedische wetenschappen geanalyseerd; die van de vwo-ers nieuwe stijl bleken significant hoger dan die van (vergelijkbare) vwo-ers oude stijl. Aan de KU Nijmegen hebben vwo-ers nieuwe stijl in het studiejaar 2001-2002 gemiddeld twee volle studiepunten meer behaald dan hun medestudenten afkomstig uit vwo-oude stijl. Omdat het havo zijn nieuwe-stijl leerlingen een jaar eerder afleverde, is op de hogescholen de meeste ervaring beschikbaar. Gegevens hierover zijn al tijdens het schooljaar 2001-2002 beschikbaar gekomen vanuit m.n. de Hanze Hogeschool Groningen, Fontys en de Saxion Hogeschool. Meer recent zijn resultaten beschikbaar gekomen van de Haagse Hogeschool, Hogeschool Leiden en TH Rijswijk. De uitkomsten van al deze instellingen zijn in hoge mate gelijklopend. Het belangrijkste verschil dat aan het licht treedt is, dat de profiel-instromers de overgang naar hbo als minder groot ervaren dan de leerlingen oude-stijl. Daarnaast beschikken de profielleerlingen over meer algemene vaardigheden, zoals: zelfstandig studeren, samenwerken in groepen, een actieve opstelling en omgaan met ict. De studenten nieuwe stijl kunnen ook beter reflecteren op de eigen studievaardigheden (een belangrijke succesfactor voor studie) en hun schriftelijke uitingen worden hoger aangeslagen. Wel blijkt, evenals bij vwo-ers, bij sommige vakken de zuiver vakmatige kennis wat geringer dan voorheen. Dit punt geldt echter zeker niet voor alle vakken. De beoordeling van de docenten over deze verschuivingen vallen over het algemeen positief uit. Echt zorgelijk wordt de teruggang in kennis niet gevonden, zolang studenten de hoofdlijnen blijven zien: minder kennis is repareerbaar. Dat algemene studievaardigheden vooruit zijn gegaan wordt door de docenten als belangrijker beoordeeld. Uiteraard betreft het hier nog slechts beperkte gegevens, gebaseerd op ervaringen van slechts één jaar.

De leden van de D66-fractie vragen of overwogen wordt, om vervolgopleidingen het recht te geven om bij de doorstroomrechten tenminste één vak buiten het profiel verplicht te stellen. Uiteraard ligt het voor de hand om bij structurele veranderingen in de tweede fase, zoals voorgesteld in 'Ruimte laten en keuzes bieden...' ook de doorstroomrechten opnieuw te bezien. Zoals reeds in 'Continuïteit en vernieuwing' is aangegeven, zal met het hoger onderwijs worden overlegd over een regeling die eenvoudiger en flexibeler is.

Daarbij is er vanuit gegaan dat het uitgangspunt blijft dat elke opleiding toegankelijk blijft met tenminste één van de profielen: zonder aanvullende eis in het vrije deel. Zou immers dit uitgangspunt worden losgelaten, in de zin dat instellingen voor hoger onderwijs als vereiste voor een opleiding boven het profiel nog extra vakken zouden mogen eisen, dan kan afbreuk worden gedaan aan het beginsel van brede doorstroommogelijkheden. Ook in de huidige situatie is het echter al zo dat één of meer vakken 'bovenop' een profiel als doorstroomeis kunnen gelden als het betreft een ander profiel dan datgene dat zonder meer toegang geeft tot de betreffende vervolgopleiding. De doorstroomregeling is

overigens een landelijke, ministeriële regeling: instellingen voor hoger onderwijs kunnen niet zelfstandig eisen stellen, maar vanzelfsprekend adviseert het hoger onderwijs over de regeling.

De leden van de D66-fractie vragen tevens of gebruik is gemaakt van ervaringen in het buitenland en bij het internationaal baccalaureaat. Dat is slechts tot op zekere hoogte mogelijk, omdat de verschillende systemen elk sterk de sporen dragen van hun eigen geschiedenis en van de maatschappelijke werkelijkheid waarin zij tot stand zijn gekomen. In andere landen wordt bijvoorbeeld vaak relatief meer belang gehecht aan het onderwijs in de moedertaal en minder aan dat in de vreemde talen. De nieuwe voorstellen hebben wel enige gelijkenis met de opbouw van het internationaal baccalaureaat: een keuzemogelijkheid binnen aangegeven kaders, die tegelijk leidt tot het garanderen van een bepaalde breedte en het mogelijk maken van een bepaalde specialisatie.

Tenslotte spreken de leden van de D66-fractie hun bezorgdheid uit over het aantal leerlingen dat voor een exacte vervolgopleiding kiest. Die zorg wordt gedeeld. Reeds meermalen is erop gewezen, dat het aantal leerlingen dat het voortgezet onderwijs verlaat met een diploma dat toegang geeft tot een exacte/technische vervolgopleiding belangrijk groter is dan het aantal dat hier daadwerkelijk voor kiest. Dus moet voorop staan het verhogen van de aantrekkelijkheid van de exacte vakken en in het verlengde daarvan van de exacte opleidingen in het hoger onderwijs. Daarnaast zal een zekere differentiatie binnen het voortgezet onderwijs dat op deze bèta-opleidingen voorbereidt, bijdragen tot een brede instroom, ook van anderen dan de 'meest zware bèta's'. Dat impliceert dat het niet uitgangspunt kan zijn, dat alle trajecten die voorbereiden op bèta-opleidingen tegelijk zo breed en zo diep kunnen zijn wat betreft de exacte vakken dat zij toegang kunnen geven tot *alle* bèta-opleidingen. Dat is ook nooit de bedoeling achter de profielen geweest. Het profiel natuur en gezondheid is er als 'tweede bèta-profiel' onder meer gekomen omdat gehoopt werd aldus meer leerlingen, nadrukkelijk ook meisjes, tot een keuze voor bèta te bewegen; het is daarin ook succesvol geweest. Vergroten van de aantrekkelijkheid betekent dus ook: differentiatie, een (beperkte) keuzemogelijkheid. Vanzelfsprekend wordt de aantrekkelijkheid van beta/technische vervolgstudies niet alleen bepaald in het voortgezet onderwijs. Het hoger onderwijs zelf zal daaraan een belangrijke bijdrage moeten leveren. De inrichting van de BAMA-structuur fungeert soms als handvat om tot een bredere en aantrekkelijker studie-opzet te komen. Ook deze ontwikkelingen verdienen belangstelling en stimulering.

2. Vervanging deelvakken Frans en Duits

De leden van de fracties van CDA, PvdA en VVD constateren dat het vervangen van deeltalen door volledige talen deel uitmaakt van de voorstellen in 'Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo en vwo' en vragen of deze maatregelen niet reeds per 2003 kunnen ingaan. De leden van de VVD-fractie verwijzen hierbij naar de motie van 14 december 2000 (27400 VIII, nr. 52 motie Lambrechts/Cornielje). Het is belangrijk, hier het onderscheid te benadrukken tussen de voorgestelde maatregelen per 2003 en de meer structurele maatregelen zoals omschreven in

'Ruimte laten en keuzes bieden...'. De laatstgenoemde voorstellen tot meer structurele maatregelen voorzien in het afschaffen van de huidige deeltalen. Bij de voorgestelde maatregelen per 2003 gaat het om zaken die zonder meer kunnen worden ingevoerd, omdat ze geen consequenties hebben voor de structuur, bij voorbeeld de (andere) vakken per profiel en het aantal uren per vak. De voorgestelde structurele maatregelen brengen hier wel verandering in. Alleen daarom al dienen ze in samenhang te worden gezien. Het vervangen van deeltalen door volledige talen is hiervan een goed voorbeeld. Er zijn twee deeltalen in het vwo, elk met een studielast van 160 uur, samen dus 320 uur. De studielast van een volledige moderne vreemde taal (anders dan Engels) bedraagt in het vwo 480 uur. Dat betekent, dat bij het vervangen van de twee deeltalen door één volledige moderne vreemde taal, er 160 uur tekort zouden zijn. In de vrije ruimte dienen volgens de geldende regels 120 uur te worden gevuld met extra (vrij te kiezen) examenvakken (die keuzeruimte is sterk verkleind door de noodzakelijke verlichtingsmaatregelen: die 120 uur betekent dat nog slechts één klein deelvak hoeft te worden gekozen). Bij vervanging van de deeltalen door een volledige taal zou deze ruimte in zijn geheel worden benut voor de volledige taal, zou de verplichte studielast voor de leerling nog toenemen, terwijl er geheel geen ruimte meer zou zijn voor een keuzevak. Invoering van deze maatregel voor de talen, bij het verder ongewijzigd laten van de structuur, zou dus de overladenheid van het programma doen toenemen en een einde maken aan de laatste nog overgebleven keuzemogelijkheid: het examenpakket wordt geheel 'dichtgergesteld'. Vakken die geheel of ten dele afhankelijk zijn van het keuzedeel, zoals management en organisatie of informatica, zouden verdwijnen. Vervanging van de deeltalen door volledige talen is daarmee een vergaande maatregel, met ingrijpende gevolgen voor de gehele structuur. Hetzelfde geldt in nog sterkere mate voor havo: daar is immers maar ruimte voor één deeltaal van 160 uur, terwijl een volledige taal 360 uur vergt. Daar is dus 200 uur tekort, terwijl ook in het havo het met examenvakken te vullen vrije deel 120 uur omvat. Het 'alleen maar' invoeren van de volledige taal gaat dus voorbij aan de samenhang in de profielen: één verandering binnen de bestaande structuur is onmogelijk. Scholen die zich hebben gekeerd tegen de voorstellen in 'Ruimte laten en keuzes bieden...' maar die tegelijk wel 'eigen voorstellen' formuleren 'binnen de bestaande structuur' blijken zich dat niet te realiseren.

3. Vergroting programmavrijheid inzake handelingsdelen

De leden van de CDA-fractie geven aan positief te staan tegenover het meer vrijheid geven aan scholen om zelf hun programma in te vullen, en met name zelf keuzes te maken voor de verschillende handelingsdelen, maar zij vragen zich af of de scholen door deze grotere vrijheid meer kunnen terugkeren naar het onderwijs van vóór de tweede fase. De inhoudelijke eisen voor de vakken, zoals neergelegd in de examenprogramma's, blijven in feite onveranderd. Dat geldt dus ook voor de nieuwere elementen hierin, bij voorbeeld die met betrekking tot vaardigheden. Het zijn slechts de verplichtingen omtrent de wijze waarop dit alles wordt onderwezen en getoetst die volgens de voorstellen minder strikt worden vastgelegd. Dat gebeurt omdat uit diverse onderzoeken is gebleken dat de vele vormverplichtingen een belangrijke oorzaak zijn voor de gevoelde overladenheid

bij leerlingen en docenten. Daarbij werd met name gewezen op de vele voorschriften voor de praktische opdrachten en handelingsdelen. Handelingsdelen zijn onderdelen die niet worden gehonoreerd met een cijfer, maar die wel 'naar genoeg' moeten worden verricht. Dat leidt tot grote administratieve en organisatorische belasting. Het schrappen van de verplichtingen in deze geeft meer ruimte voor de professionaliteit van docenten en schoolleiders.

De leden van de LPF-fractie vragen wat het vervallen van de verplichting om handelingsdelen op te nemen in de schoolexamens voor de moderne vreemde talen en voor klassieke culturele vorming betekent voor de kwaliteit van die examens en de toerusting van de leerling voor een mogelijke vervolgopleiding. In aansluiting op de vraag van de leden van de fractie van het CDA over deze materie zij hier herhaald dat de inhoudelijke eisen in de examenprogramma's onverkort blijven gehandhaafd; het gaat hier slechts om het verminderen van de voorschriften voor docenten omtrent de (vorm van de) toetsing in het schoolexamen. De verschillende vaardigheden in het examenprogramma veranderen niet.

4. Vergroting programmavrijheid inzake verdeling centraal en schoolexamen

De leden van de CDA-fractie vragen of door het meer gelijk trekken van de stof van het centraal examen en het schoolexamen de vakinhoudelijke overladenheid van de programma's van de verschillende vakken voldoende wordt teruggebracht. Ook de leden van de PvdA-fractie informeren hiernaar, en willen weten of de betrokken vakinhoudelijke verenigingen deze voorstellen steunen. Het gaat hierbij om vakken (klassieke talen, aardrijkskunde, geschiedenis, maatschappijleer en filosofie) waar het centraal examen onderwerpen betreft die jaarlijks wisselen en die kunnen worden beschouwd als een verbijzondering van het geheel aan onderwerpen waarover het examen wordt afgenomen. De docenten hebben nadrukkelijk gemeld (o.m. in de vakdossiers van de SLO) dat zij het als belemmerend ervaren om jaarlijks de stof zodanig op te delen (m.n. bij de toetsen) dat er geen overlap optreedt tussen centraal examen en schoolexamen. De betreffende maatregel is voorgesteld om deze belemmering voor hen weg te nemen. Volgens de betrokken docenten wordt daardoor een betere voorbereiding op het centraal examen mogelijk; die voorbereiding kan ook meer in de tijd worden gespreid. Daardoor is dit een verlichting.

De vakinhoudelijke docentenverenigingen voor de betreffende vakken stemmen dan ook in het algemeen hiermee in (de vereniging voor de filosofiedocenten is een uitzondering). De vereniging voor docenten klassieke talen en die voor docenten aardrijkskunde wilden wel een maximaal wegingspercentage vaststellen voor de mate waarin de stof van het centraal examen zou meetellen bij het schoolexamen. Daarvoor is niet gekozen: het zou leiden tot weer nieuwe gedetailleerde regelgeving over de toetsen in het schoolexamen.

Tenslotte willen de leden van de PvdA-fractie weten waarom het gebruik van de grafische calculator niet wordt toegestaan bij de economische vakken en biologie. De grafische calculator is in de eerste plaats in het onderwijs (en daarmee ook in het examen) ingevoerd vanwege de grote voordelen die dit apparaat biedt bij

rekenkundige/wiskundige bewerkingen. Daarnaast biedt het echter ook mogelijkheden tot opslag van gegevens. Dat werd door de CEVO – die is in eerste instantie verantwoordelijk voor de aanwijzing van de hulpmiddelen bij het centraal examen – als een probleem gezien. De gedachten daarover zijn deels verschoven. Maar er is nog geen nieuw besluit genomen omdat zich een nieuwe complicatie aandient. Die is, dat de grafische calculator zich zo snel technisch ontwikkelt, dat hij steeds méér kan. Dat heeft ingrijpende consequenties, bijvoorbeeld om ongelijkheid tussen leerlingen te vermijden. Op dit moment wordt onderzocht wat een verstandige beleidslijn op dit gebied is. Zeer binnenkort zal de CEVO hierover een beslissing nemen.

5. Keuzevrijheid voor de leerlingen

De leden van de PvdA-fractie wijzen op bevindingen van het Landelijk Actie Komitee Scholieren omtrent de tijd die leerlingen besteden aan school in examenklassen en in andere klassen en constateert dat de verdeling van lesstof over de leerjaren voor verbetering vatbaar is. Zij informeren daarom naar de invloed van de maatregelen en van mogelijke andere initiatieven hierop. Het betreft hier bij uitstek een aangelegenheid die tot de competentie van de school behoort; over de verdeling van de vakken en van de lesstof per vak over de schooljaren binnen de tweede fase geeft de centrale overheid geen voorschriften. Echter: het geheel van de bestaande regels is zo 'dicht', dat het denkbaar is dat scholen zich soms gedwongen voelen tot een verdeling die niet optimaal is. De nieuwe structurele voorstellen geven een grotere organisatorische flexibiliteit.

De leden van de GroenLinks-fractie vragen zich af in hoeverre de grotere keuzevrijheid voor scholen ook van invloed is op de keuzemogelijkheden voor leerlingen, waarbij zij wijzen op mogelijke problemen bij het tussentijds wisselen van school. In de voorstellen krijgen ook leerlingen nadrukkelijk meer keuzemogelijkheden. Scholen behoeven echter niet alle keuzemogelijkheden aan te bieden: dat zou leiden tot weer een extra belasting van de scholen. Wel kunnen daardoor in bepaalde gevallen de verschillen tussen scholen onderling toenemen, zoals steeds waar aan scholen meer beleidsruimte wordt gelaten. Dit zou bij een tussentijdse wisseling van scholen als gevolg van bijvoorbeeld verhuizing tot enig maatwerk kunnen nopen. Dat is in dergelijke gevallen steeds zo geweest en scholen zijn doorgaans goed in staat gebleken hiermee om te gaan. De grotere vrijheid die scholen (en dus leerlingen) krijgen in de nieuwe voorstellen maakt bovendien aan de andere kant meer maatwerk mogelijk.

Over de discussie rond 'Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo en vwo' vragen de leden van de GroenLinks-fractie of er ook leerlingen bij worden betrokken en op welke wijze de meningen van leerlingen en vakinhoudelijke lerarenverenigingen worden verwerkt in het definitieve voorstel. Bij de organisaties aan wie expliciet is gevraagd om een reactie op 'Ruimte laten en keuzes bieden' behoort ook die van de leerlingen, het LAKS. De reactie van deze organisatie zal, evenals die van de vakinhoudelijke lerarenverenigingen, worden meegewogen bij het opstellen van het voorstel dat na kennisneming van de gezamenlijke reacties aan de Kamer zal worden gezonden. Waar nodig zal daarbij

ook een verantwoording worden gegeven van het al dan niet honoreren van de door deze organisaties ingenomen standpunten. Bij het formuleren van de voorstellen is ook al rekening gehouden met de inbreng van leerlingen, die in het kader van de zgn. vakdossiers door de SLO zijn bevroegd en waarmee ook het Tweede Fase Adviespunt heel veel gesprekken heeft gevoerd.